

Descartes'ta Yöntemin Amacı ve Aklın Yönetiminin Kuralları

İLYAS ALTUNER ^a

Öz: Descartes'ın üzerinde sıkça durduğu rasyonellik, onun felsefesini çepeçevre kuşatarak, on yedinci yüzyıl rasyonalizminin kurucu kişiliğinin temelini ve modern felsefenin ana kaynağını oluşturur. Bundan sonra hep Kartezyen yöntem ve düşünceden bahsedilecek ve Aristotelesçi yöntem filozoflarca daha kesin bir şekilde eleştirilmeye başlanacaktır. Descartes, yöntemi uzunca tanımlamak yerine, ondan ne anladığını açıkça anlatma yolunu tutmuştur. Descartes'ın bilgi yönteminin özü, basit ve kolay yollarla apaçık bilgiler sağlamak olarak belirlenebilir. Açık ve seçik olan şeylerden ve ancak bilgi edinilebilen konulardan bahsetmek, Descartes yönteminin ana temasını oluşturur.

Anahtar Kelimeler: Yöntem, aklın yönetimi, açık ve seçik, apaçıklık, çözümleme, bireşim, sayım.

The Aim of the Method in Descartes and Rules for the Direction of the Mind

Abstract: The rationality upon which Descartes dwelled frequently constitutes the basis of the founding personality of the seventeenth-century philosophy and the primary source of modern philosophy, by embracing his philosophy all around. Hereafter it will always be spoken of the Cartesian method and thought, and begun the Aristotelian method to be criticized more detailed by philosophers. Instead of describing the method long, Descartes has made it clear what he understands. The essence of Descartes' method of knowledge can be defined as providing explicit information in simple and easy ways. The main theme of the Descartes method is to talk about what is clear and what is only knowable.

Keywords: Method, direction of the mind, clear and distinct, clearness, analyze, syntese, enumeration.

^a Iğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
altuneril@yahoo.com

1. Yöntemin Amacı

Descartes'ın yöntemi doğrudan akla hitap etmektedir, çünkü ona göre sağduyu dünyada en adil paylaştırılmış şeydir, çünkü hiç kimse aklının azlığından yakınmaz.¹ Descartes, Aklın Yönetimi üzerine yazdığı eserin ilk kuralının başlığında şunları söylemektedir: "İncelemelerin amacı, akla, karşısına çıkan her şey üzerine sağlam ve doğru yargılara varmayı sağlayacak bir yönetim vermek olmalıdır."²

Kartezyen yöntem ussaldır ve doğru yola götüren yolları keşfeden akla dayanır. Ussallık, verilmiş bir güçlülük değildir, iyi kullanılmadığı zaman yanlışa götürür. Akla sahip olmak, adeta bir araca sahip olmak gibidir, önemli olan bu aracı doğru dürüst kullanabilmektir. Descartes'ın yöntemi, aklın en iyi paylaştırılmış şey olduğu hususuyla başlar, ancak bu, karanlık bir konudur. Dünyada onca deli insan varken, kimsenin aklından şikayet etmemesi de bulanık bir meseledir. Yalnız, bu konudaki görüşün bulanık olması, her şeyi tersyüz etmez, zaten bugün de akıl oldukça bulanık bir kavramdır.³

Descartes, gençliğinden beri kendisini bir takım düşünce ve düsturlara götüren bir yol üzerinde bulunduğunu ve bunlarla bir yöntem kurduğunu söylemektedir.⁴ Descartes'ın oluşturduğu yöntem ussaldır ve kuşkudan öncedir. Descartes'ın özellikle belirttiği nokta, bu yöntemi herkes için değil, yalnızca kendisi için bulmuş olmasıdır.⁵ Şunu belirtelim ki, Descartes'ın bu söylemi bize pek gerçekçi gelmiyor. Onun amacı, zaten felsefeye bir çeki düzen vermek, Aristoteles'ten bu yana süre gelen klasik mantığın işlerli-

---

¹ René Descartes, *The Philosophical Writings of Descartes*, trans. John Cottingham & Robert Stoothoff & Dugold Murdoch, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, I 111, *Method* 1. [Descartes'ın toplu eserleri, meşhur olduğu şekliyle çevirmenlerinin soyadlarına göre CSM olarak ifade edilecek ve yanlarına cilt ve sayfa numaraları eklenecektir. Eser adları kısaltılmış olarak verilirken, bölüm ve varsa paragraf numaraları gösterilecektir.]

² CSM I 9, *Rule* 1.

³ Afşar Timuçin, *Descartes Felsefesine Giriş*, İstanbul: Bulut Yayınları, 1999, s. 59-61.

⁴ CSM I 112, *Method* 1.

⁵ CSM I 112, *Method* 1.

ğini yitirdiğini söyledikten sonra, yeni bir metodoloji kurmaktır. Bunu *Felsefenin İlkeleri*'nin Önsöz kısmında açık açık ifade etmektedir. Belirtildiği üzere, sağduyu insanlara eşit olarak dağıtıldı, ama sorun yetkin bir ussallık değil, usu yönlendirmektir. Bir konuda farklı yargılara varmamız, bunu bize açıkça göstermektedir. Akıl, kendi kendine her şeye doğru olarak nasıl karar verecek? İşte yöntem sorunu asıl olarak burada başlıyor.

Descartes, metodolojinin amacını açıklarken, her şeyin kendisinden çıkarılabilecek ilk nedenleri ve gerçek ilkeleri aramak olarak adlandırdığı felsefede, Platon ve Aristoteles dahil bunu yapabilen hiçbir filozofun bulunmadığını da açıkça söylemekten kaçınmamaktadır.⁶ Bunu başarmak için ise, önce Aristoteles mantığını bir kenara bırakarak yeni metodoloji kurmak gereklidir. Hem geçmişin yararlı bilgileri alınarak hem de aksayan yönlelere dair akıl yürütmelerin yerine yeni düşünce ve yöntemler getirerek yepyeni bir bilimler mantığı oluşturulmalıdır. Aristoteles'in kullandığı mantık kıyaslara dayanıyordu, ancak bu kıyaslar, Descartes'a göre, bilimlere uygulanamayan bir tür akıl yürütmelerden ibaretti. Descartes, bütün bilimleri içine alacak bir felsefe kurmak için bütün bilimlere uygulanacak bir yöntem kurma amacını taşıyordu. Kartezyen bir dünya için Kartezyen bir bilim gerekiyordu ki, o da felsefe idi. Felsefesiz yaşanan hayat, Descartes'a göre, gözü kapalı yaşamaktan bile daha kötüdür.⁷

Aslında Descartes, Aristoteles mantığını tamamen reddetmemekte, aksine onun eksik olduğunu iddia etmektedir. Descartes'a göre klasik mantık anlayışının yararlı bilgiler taşıdığı doğrudur, ama yer yer zararlı olanları da yok değildir.⁸ İnsan öncelikle mantıksal zekâyâ sahip olmalıdır. Aristoteles'i bilmek tarihi bilmekten öte geçmez, bilim öğrenilmiş olmaz.⁹ Descartes'ın söylediği şey, eski mantığın birtakım açıklama yöntemi olduğudur. Yöntemin doğruyu aramak için zorunlu olduğunu söyleyen Descartes, eski-

⁶ CSM I 181, *Principle Pre.*

⁷ CSM I 180, *Principle Pre.*

⁸ CSM I 119, *Method 2.*

⁹ CSM I 13, *Rule 3.*

lerin çözümlenmesi ve yenilerin cebirinden bahsederek, onları kapalı ve zihni yorucu olarak bulur. Klasik mantık da dâhil, bunların hepsinin doğru taraflarını alarak yeni yöntem aramanın gerekli olduğunu düşünmektedir.¹⁰ Yöntemden bir şey anlamak için ise, anlığın zihinsel sezgi ve tümdengelimleri önceden yapması gerekir, aksi durumda bir şey anlaşmaz.¹¹

Yöntem Üzerine Konuşma'da, Descartes, evrensel yöntem diye tanımladığı yönteminin dört kuraldan oluştuğunu belirtmektedir. *Aklın Yönetimi İçin Kurallar*'da ise yirmi bir kural vardır ve bu kurallar tamamlanmamıştır. Lacombe'a göre söylersek, aslında *Yöntem*'deki dört kural, *Kurallar*'daki yirmi bir kuralın özetidir, geriye kalanlar ise pratikleri oluşturur.¹² Asıl yöntemler apaçıklık, çözümleme, bireşim ve sayıştır. Bunlarla, birbirleriyle ilgisiz doğruları keşfetmeye kalkışmak yerine, sağlam bir köke, apaçık ve tartışılmaz ilkelere dayanan bir doğru önermeler sistemi, yani parçaları arasında organik ilişkiler bulunan yepyeni bir sistem oluşturmak, Descartes'ın temel amaçlarındandır. Bu temel kuralların da en yalına indirgenerek ele alınması gerekir. Önce yalın olandan başlayarak sıra ile karmaşık olana gidilirse, sorun daha kolay çözüme ulaşılır.¹³ Descartes'ın, uğrunda bir ömür harcadığı ve hakkında kitaplar yayımladığı bu önemli konu olan yöntemin amacını anlatmaya çalıştık.

2. Aklın Yönetiminin Kuralları

2.1. Apaçıklık Yöntemi

"Birincisi, doğruluğunu apaçık bilmediğim hiçbir şeyi doğru olarak kabul etmemek, yani ivedi yargıda bulunmaktan ve peşin yargılara saplanmaktan dikkatle kaçınarak, vardığım yargılarda ancak kendilerinden kuşku duyulmayacak denli açık ve seçik ola-

¹⁰ CSM I 120, *Method* 2.

¹¹ CSM I 16, *Rule* 4. Ayrıca bkz. İlyas Altuner, "Descartes Felsefesinde Zihin ve Yöntem: Kartezyen Argümanlar", *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 8 (1), 2018, s. 39-42.

¹² Olivier Lacombe, *Descartes*, çev. Mehmet Karasan, Ankara, AÜDTCF Yayınları, 1943, s. 23.

¹³ CSM I 21, *Rule* 6.

rak kavradığım şeyleri bulundurmaktı.”¹⁴

Descartes felsefesinin en önemli yöntem ilkesi ya da düsturu apaçıklık, yani açık ve seçik değildir. Bilgi yalnız açık değil, aynı zamanda seçik de olmalıdır. Acı duyulduğunda, zihinde böyle bir bilgi olduğundan bu açıktır, ancak insan acıyı göremez ve onun neliğini bilemez. Böylece açık olan şey her zaman seçik olmayabilir.¹⁵ Yani bir şeyin hem niteliği hem de neliği kavranıyorsa, bu açık ve seçiktir. Açık olmanın yanında seçiklik ilkesi de onun kadar önemlidir.

Apaçıklık ilkesi, sezgi ve çıkarım olmak üzere iki zihin işlemine bağlıdır. Bunlar, anlığımızın eşyayı yanılma korkusu olmadan tanımmasını sağlayan edimlerdir.¹⁶ “Sevgi”, imgelemin yanıltıcı yargısı ya da duyuların edindirdiği değişken bilgi değil, dikkatli ve arı zihnin biçimlendirdiği, kuşkuyla yer bırakmayan kavramdır. Sezgiye bu apaçıklık ve kesinlik, yalnız açıklamalar için değil, ayrıca her türlü usavurmalar için de gereklidir. Aslında sezgi, hiçbir usavurma gereksinimi olmaksızın doğruyu kavrama yetisidir, ancak bu her zaman mümkün olacak bir şey değildir. Sevgiyle elde edilen bilgiler en doğru ve en sağlam bilgiler olmasına karşın, kimi zaman doğrudan doğruya ortaya çıkmaz. Descartes, bunun için ikinci bir edim olarak *bilme işi* dediği çıkarımı, yani tümdengelimini kullanmaktadır. Bir zincirin ilk halkasına bakıldığında, onun tüm halkalarını ve bu halkaları birleştiren bağı bir bakışta sezgiyle kavramak mümkün olmadığı halde, onun böyle olduğunu bilmekteyiz. Bu da bir zihinsel edim olan tümdengelimle olur. Tümdengelimde bir tür devinim ya da birinden diğerine geçme vardır, oysa sezgide durum böyle değildir. Ayrıca tümdengelim, sezgi gibi edimsel bir açıklığa gerek duymaz, kesinliğini daha çok bellekten alır. İşte bu olgularla, zihinsel sezgi, tümdengelimden ayrılır.¹⁷

İlk ilkelerin dolaysız sonucu olan önermeler, sezgi yahut tümdengelimle bilinebilmektedir. Ancak ilk ilkelerin kendisi yalnızca

¹⁴ CSM I 120, *Method* 2.

¹⁵ CSM I 208, *Principle* 1.46.

¹⁶ CSM I 14, *Rule* 3.

¹⁷ CSM I 14-5, *Rule* 3.

sezgiyle bilinebilir, bunların uzak sonuçlarına ise yalnızca tümdengelimle ulaşılabilir. Descartes aosundan, bilime götüren en güvenilir yol işte bu ikisidir, bilgi için daha fazlasına gerek yoktur ve diğerleri yanaltıcı olabilir. Bunlar, Tanrısal esin olan şeylere inanmaya engel değildir, çünkü Descartes'a göre inanç, aklın değil, bizzat iradenin edimidir. İnancın zihin içinde yeri varsa, bu iki yoldan biriyle olmalıdır.¹⁸ Descartes'ın apaçıklık yöntemi sezgi ve bir de onu tamamlayıcı olan tümdengelim üzerine kuruludur.

2.2. zmlleme Yöntemi

"İkincisi, inceleyeceğim güçlüklerden her birini, mümkün olduğunca ve daha iyi zmllemek için gerektiği kadar bölümlere ayırmaktı."¹⁹

zmlleme yöntemi, diğer iki yöntemle yani bireşim ve sayış yöntemleriyle birlikte dşnlmelidir. Apaçıklık ilkesi, şeylerin zleri ile ilgiliyken diğer yöntemler ilintiseldir ve onların incelenmesi, sırası, birleştirilmesi vs. konulara ilişkindir. Asıl yöntemler de bu son  yöntemdir. Apaçıklık yöntemi, bize varlıkların kavranışını öğretirken, diğerleri ise onların düzeninden bahseder.

Descartes'ın çözümlleme yöntemi, konuları sırf bölmeye yaramamakta, aynı zamanda sistemli bir şekilde yalın olandan karmaşık olana doğru giden önermelere yer vermektedir. Descartes bu kuralın insan becerisinin en üst noktası olduğunu söyleyerek, şeylerin bilgisine varmak isteyen kimseler için bu kuralın mutlaka gerekli olduğunu belirtmektedir.²⁰ öncekilerin bu yöntemi görmemiş olması, Descartes açısından oldukça şaşırtıcıdır. Çünkü bu yöntemi görememek, yukarı çıkmak için duran merdiveni göremeyerek bir sıçrayışta yukarıya çıkmak istemektir.

zmlleme yöntemi, Descartes açısından kendi kendine yeten bir yöntemdir, çünkü çözümlleme, tanımı gereği bir *icat yöntemidir*. Bu yöntemde düşünce edimiyle ilgili her şeyi tek tek ele alarak bir

---

¹⁸ CSM I 15, *Rule 3*.

¹⁹ CSM I 120, *Method 2*.

²⁰ CSM I 20, *Rule 5*.

sıralama içinde birleştirme vardır.²¹ Bu birleştirme, çözümleme ile bireşim arasındaki bağı gösterir. Aslında çözümleme yöntemi, şeyleri tek tek ele alacak biçimde öğelerine ayırmaktır. Bu da, gereksiz olanları bir tarafa bırakma işini beraberinde getirmektedir. Zaten Descartes de gereksiz olanların atılarak, sorunun en yalın hale getirilip olabildiği kadar küçük parçalara bölmek gerektiği konusunda ısrar etmektedir.²² Bir şeyin çözümlemesi yapılacaksa, önce o şeyin ne olduğunu bilmek gerekir. Aksi durumda çözümü üzerinde yargıda bulunulacak şeyin kendisi bilinmiyorsa, hangi sorunun çözüleceği de bilinemez. Çözümü istenen bir konuda, istenen A olsun, eğer A'nın çözümü istendiği bilinmiyorsa, A bilinmeyişi, bilinen bir şeyle gösterilmiş olmalıdır. A'yı göstermezseniz, A'nın çözümü de olmaz. Çünkü neyi çeceğinizi önceden bilmiş olmanız gereklidir ve A da, X gibi başka bir şeyle belirtilmiş olmalıdır.

Böylelikle bilinmeyen bir öge bilinen öğelerin en yalın hale getirilmesiyle çözümü kolaylaşmış bir duruma gelir. Doğrusu bölme, sorunu bütünüyle belirleyecek biçimde, onu her türlü gereksiz açıklamadan da kurtarır ve sorun kolaylıkla çözüme kavuşturulur. Öyle ki, bundan sonrası için artık bir zorluk kalmaz. Böyle bir yöntemle, şeylerin nitelikleri bölümlere ayrılarak anlaşılabilir bir düzeye gelir ve varlıklardaki çokluk bu şekilde uzam, şekil, hareket gibi indirgenebilmeleri olanaksız az sayıdaki bazı öğelere dönüştürülmüş olur.

2.3. Bireşim Yöntemi

"Üçüncüsü, en yalın ve bilinmesi en kolay şeylerden başlayarak, tıpkı basamak basamak bir merdivenden çıkar gibi, azar azar en bileşiklerinin bilgisine dek yükselmek için, hatta doğaları gereği birbiri ardınca sıralanmayan şeyler arasında bile bir sıra bulunduğunu varsayarak düşüncelerimi bir sıraya göre yürütmektir.²³

Descartes'ın kullandığı bireşim yöntemi, *yalınlaştırma* ve *sıra*

²¹ CSM I 25, Rule 7.

²² CSM I 51, Rule 13.

²³ CSM I 120, Method 2.

kuralı olarak bilinir.²⁴ Önce yalnız indirgenen konular yalnız karmaşığa doğru sıralanır. Aristoteles kategorilerinin sınıflamasını reddeden Descartes, varlıkların şu ya da bu varlık türüne bağlanmasının yanlış olduğunu, şeylerin dizilere dağıtılabılır ve birinin diğeri sayesinde bilinebilir olduğunu belirtmektedir.²⁵ Böylece seri ve dizilerde ilk gelen zorunlu olarak yalındır ve ondan sonra gelenler de yalın olana uyar. Dizinin ilk ögesi diğelerine oranla saltık ve diğ bütün öğeler de kendilerinden önce gelen öğeler bakımından görelidir. Descartes, kendinde ve yalın olan her şeye *saltık* demektedir²⁶ ve bu saltık olanı sorunların çözümünde kullanmaktadır. Böylelikle bir sorun konusu olan her şey hem saltıktır hem de en yalındır.

Saltık olandan geriye kalan şeyler görelî olmakla birlikte, kendinden sonrakilere göre saltıklık kazandıklarından, saltık olanın neliğine kısmen de olsa katılırlar ve saltık olandan ne kadar uzaklaşırlarsa, görelîlikleri de o derece artar. “A,B,C,D,E” dizisinde saltık olan A’dan en uzakta bulunan E, görelîlik yönünden en çok olandır ve diğ öğeler de A’ya yakınlık ve uzaklıklarına göre saltıklık ya da görelîlik kazanırlar. Bunların bir düzen içinde olmasını sağlayan da tüm dengelimidir.²⁷

Bileşenler, çözümlemede parçalara ayrıldıktan sonra birleşimde tekrar toparlanarak bir bütün oluştururlar. Bu bütün oluşturulurken en genel anlamda, birbirlerinden ayrılan parçalar her biri diğeriyle ayrı birleşimlenir. Yöntemin en önemli kısmı, öğelerin toplanmasında uyulması gereken düzen ve sıradır. Zaten bu yöntemin yalınlaştırma ve sıra yöntemi olduğu açıkça görülmektedir.

Descartes, yöntem olarak bu birleşim yöntemini ve buna bağlı olarak da tüm dengelimi kullanmıştır. Çünkü uzak önermelerde sezgi işe yaramaz ve bunlar ancak tüm dengelimle bilinebilir. Bu kuralı uygulamak yani sonuçları nedenlerle açıklamak, ancak nadir durumlarda uygulanabilir. Descartes’tan sonra bilimler, yalın

²⁴ Lacombe, *Descartes*, s. 28.

²⁵ CSM I 21, *Rule* 6.

²⁶ CSM I 21-2, *Rule* 6.

²⁷ Lacombe, *Descartes*, s. 29.

öğeyi aramak yerine her şeyi ilk ilkelerine, sonuç ve olayları genel kurallarına çözümlenmeye ve dönüştürmeye çalışmaktan başka bir şey yapmamıştır. Descartes'ın fazla önem vermediği çözümlenme ve tümevarım, bilimlerin genel yöntemi olmuştur. Descartes'ın tündengelimini temel ilkelerden biri olarak kabul etmesi, Aristotelesçi düşünceyi yadsımış olmasından ileri gelir. Bilindiği gibi Aristoteles, tündengelimli mantığı kullanmadan önce tümevarımı kullanarak belli tanımlara ulaşmıştır. Tümevarımda tikellerden tümeller ortaya konurken, tündengelim ve sezgiyle bilgi birdenbire yani *a priori* olarak ortaya çıkar.

1.2.4. Sayış Yöntemi

“Sonuncusu da, hiçbir şeyi unutup ihmal etmediğimden emin olmak için, her tarafta bir çok sayışlar ve tekrarlar yapmaktı.”²⁸

Sayış ya da tekrar yöntemi, Descartes'ın önemle üzerinde durduğu bir yöntemdir. Devininin kesilmemesi ve ara sonuçların dikkatle gözden geçirilmesi, konunun kimi yerlerinin atlanmasını önlemektedir. Atlama yapılırsa zincir kopar ve sonucun kesinliği yok olur. Ayrıca bu yöntem, Descartes'a göre, bilimi bütünlemek için gereken yöntemdir.²⁹ Sayış ve tekrar yönteminde üzerinde durulması gereken bazı noktalar vardır, ki bu noktalar sayışın çıkarım zinciri içerisindeki durumunu gösterir. Ayrıca sayış için bir de bölme düzeni vardır ki, onu da sorunun hiçbir tarafının atlanmayıp, unutma yüzünden bölümlenmedik tarafının kalması şeklinde açıklanabilir. Şimdi bu önemli dört nokta üzerinde durabiliriz.

(1) Sayışın hareketi, belleğin eksikliğe düşmesini önlemek için sürekli olmalıdır.

(2) Sayışın hareketi kesintisiz olmalıdır, bu iki nokta birbirinin aynıdır. Çünkü uzak ilkelerden sonuç çıkarmak için, sayışın sürekli ve kesintisiz olması şarttır. Yoksa unutma ya da dalgınlık yoluyla ilkeler zinciri bozulabilir ve atlama yapılabilir. Bu da sonucun yanlış çıkmasına neden olur.

²⁸ CSM I 120, *Method* 2.

²⁹ CSM I 25, *Rule* 7.

(3) Sayış yeterli derecede olmalıdır, yani teker teker her bir terime uygulanmalıdır. Yoksa zincirin kopma olasılığı olduğu gibi terimin seçik bir sezişi olmazsa, belirsizlik ortaya çıkar ve konu kapalı kalır.

(4) Sayış düzenli olmalıdır, yeteri derecede sayışın yeterli olacağı durumları bilmek için tek araç budur. Buna yöntem yoluyla sayış denir.³⁰

Sonuç olarak Descartes, sayış yöntemi aracılığıyla birkaç temel noktaya bağlanamayacak dağınık hiçbir şey olmadığını ifade etmektedir.

Kaynaklar

Altuner, "Descartes Felsefesinde Zihin ve Yöntem: Kartezyen Argümanlar", *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 8 (1), 2018.

Descartes, René, *Discourse on the Method*, trans. John Cottingham & Robert Stoothoff & Dugold Murdoch, *The Philosophical Writings of Descartes*, vol. I, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Descartes, René, *Principles of Philosophy*, trans. John Cottingham & Robert Stoothoff & Dugold Murdoch, *The Philosophical Writings of Descartes*, vol. I, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Descartes, René, *Rules for the Direction of the Mind*, trans. John Cottingham & Robert Stoothoff & Dugold Murdoch, *The Philosophical Writings of Descartes*, vol. I, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Lacombe, Olivier, *Descartes*, çev. Mehmet Karasan, Ankara, AÜDTCF Yayınları, 1943.

Timuçin, Afşar, *Descartes Felsefesine Giriş*, İstanbul: Bulut Yayınları, 1999.

---

³⁰ CSM I 25-7, Rule 7.